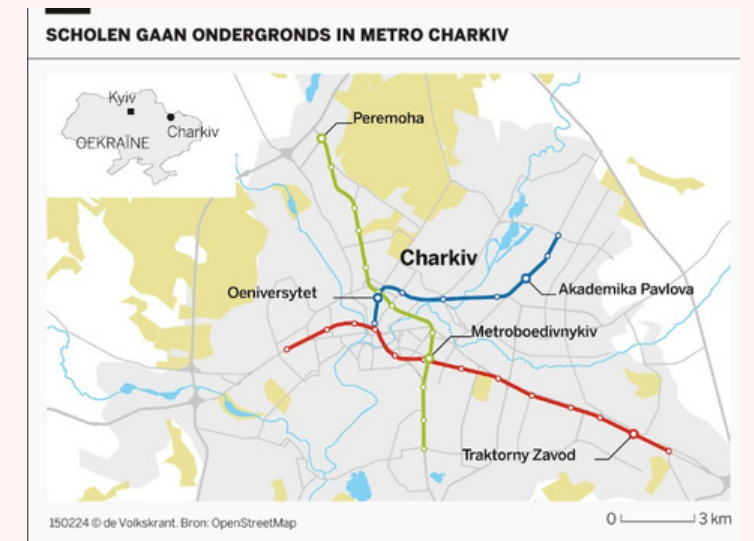

In het zwaarbeschoten Charkiv gaat het onderwijs ondergronds

Door de aanhoudende Russische bombardementen ligt het klassikaal onderwijs in Charkiv al twee jaar stil. Daarom opende de gemeente in september de eerste klaslokalen in de metro, waar een ondergronds schoolnetwerk nu een veilige lesomgeving biedt aan 2.200 kinderen.

Door **Tom Vennink**
Fotografie **Daniel Rosenthal**
15 februari 2024, 05:00

Afgelopen zaterdag was het raak bij een brandstofdepot. Brandende olie stroomde als lava naar een rij woningen en sloot zeven bewoners in. In een uitgebrande woning troffen brandweerlieden de lichamen aan van een vader, een moeder en hun drie kinderen (7 jaar, 4 jaar en 6 maanden). ‘Het gezin is levend verbrand’, zei Serhi Bolvinov, hoofdinspecteur van de politie in Charkiv. ‘Het lichaam van de man is in de gang gevonden, de moeder en de kinderen schuilden samen in de badkamer.’

Na twee jaar van luchtaanvallen zijn inwoners van de stad uitgeput, zegt Yevhen Streltsov, hoofdredacteur van Radio Nakypilo, een populaire stadszender die uitzendt vanuit een ondergrondse studio. ‘Iedereen probeert elkaar op de been te houden.’

De zender ging in het najaar van 2022 in de lucht om een Russische propagandazender van de ether te duwen. De Russische zender probeerde inwoners van Charkiv mentaal te breken met leugens over het Oekraïense leger en de regering. De slogan van de zender: ‘We gaan je vermoorden.’

Uitlaatklep

Radio Nakypilo heeft de Russische zender van haar FM-frequentie verdrongen en geeft luisteraars via interviews met deskundigen antwoord op veelgestelde vragen in de stad. Hoe stel ik mijn kind gerust tijdens het luchtalarm? Hoe vraag ik compensatie aan bij de gemeente voor schade aan mijn huis door een luchtaanval?

Tegelijkertijd fungeert de zender als een uitlaatklep voor inwoners die hun woede over de luchtaanvallen van zich af willen schreeuwen. Nakypilo, de naam van het station, komt van het Oekraïense werkwoord ‘overkoken’. De redactie vraagt luisteraars geregeld: ‘Waar kookt u van over?’

De hervatting van het onderwijs is de reden dat ze weer in Charkiv is. Haar ouders en grootouders besloten aan het einde van de afgelopen zomervakantie terug te keren naar de stad, na een vluchtelingenbestaan van anderhalf jaar. Met een ondergronds klaslokaal voor hun dochter durfden ze het wel weer aan in Charkiv.

‘Ze gaat met plezier naar school’, vertelt Violetta’s grootmoeder Ljoedmila Petrivna, die haar kleindochter met de metro naar de les brengt – de veiligste optie, waar de helft van de leerlingen gebruik van maakt. Glimmend van trots: ‘Ze heeft al vrienden gemaakt.’

Luchtaanvallen

Boven de grond ligt het klassikaal onderwijs al twee jaar stil in Charkiv. Ruim tweehonderd scholen en peuterspeelzalen in de stad zijn beschadigd door Russische luchtaanvallen, stelt de gemeente. Vier schoolgebouwen zijn volledig verwoest. Ook het kantoor van het lokale ministerie van Onderwijs is door Rusland met de grond gelijkgemaakt.

De aanhoudende luchtaanvallen geven geen hoop op een terugkeer naar de lokalen. Daarom opende de gemeente in september de eerste klaslokalen in de metro, destijds met plek voor duizend kinderen. Inmiddels is het ondergrondse schoolnetwerk verdubbeld en krijgen 2.200 kinderen er les in vijf metrostations.

Dat is maar een fractie van alle kinderen in de stad. 90 procent krijgt online-onderwijs en wacht nog op een lokaal. De gemeente heeft plannen om in elke wijk een ondergrondse school te openen, maar worstelt met de logistiek en financiering.

De kinderen horen het luchtalarm niet. Ze zitten midden in hun ochtenddansje. Armen in de zij, rondje op de plaats en springen maar. De leerlingen van groep 1 uit de Saltivka-wijk in Charkiv gieren van de pret.

Hun leerkracht is wel op de hoogte van het gevaar. Ze ziet de waarschuwing voor Russische raketten binnenkomen op haar telefoon, maar laat niets merken en swingt mee met de kinderen tot de muziek is afgelopen. ‘En nu gaan we letters schrijven.’ Gejuich.

Ondanks aanhoudende Russische luchtaanvallen is er weer onderwijs in Charkiv. Het vindt plaats op de enige plek in de stad waar leerkrachten hun lessen niet hoeven te onderbreken voor Russische raketten en drones: diep onder de grond.

Een ondergrondse schooldag in de tweede stad van Oekraïne heeft apocalyptische trekken. ‘s Ochtends vroeg pikken rode schoolbussen leerlingen op in de deels zwartgeblakerde stad. De bussen rijden door straten met beschadigde huizen, langs vensters die zijn dichtgetimmerd met spaanplaten, tot ze halt houden op het centrale plein van de stad, voor het geraamte van het gebombardeerde provinciehuis. De deuren van de bus gaan open en kinderen in winterjassen komen hand-in-hand naar buiten, om onmiddellijk een tunnel in te gaan en uit het straatbeeld te verdwijnen.

Trillingen

Onder de grond lijkt de oorlog ver weg. In een tunnel van metrostation Oeniversytet staan lichtgroene tafeltjes opgesteld achter glazen scheidingswanden. De muren van marmer zijn beplakt met schaterlachende cijfers, vrolijke uilen en een boom met letters. De enige trillingen komen van de metrotreinen die onder de lokalen remmend tot stilstand komen en weer optrekken.

Aan een van de tafeltjes zit de 6-jarige Violetta zich het hoofd te breken.

Hoeveel is 2 + 5?

En wat te denken van 10 - 7?

Peinzend buigt ze zich over haar schrift.

De Russische luchtaanvallen en offensieven aan het front zijn verreweg de grootste bron van woede in de stad, waar veel mensen familieleden in Rusland hebben en waar tot de invasie veel Russisch werd gesproken. ‘Moge alle Russen sterven’, schrijft een inwoner via Instagram aan de redactie.

Hoe ver de woede is opgelopen, was eind december te merken na een uitzonderlijk zware Oekraïense tegenaanval op de Russische stad Belgorod. Zeker 25 mensen kwamen om. ‘Helaas reageerden mensen in Charkiv verheugd op die aanval’, zegt hoofdredacteur Steltsov. ‘Ze zijn hun familieleden in Rusland zo gaan haten, dat ze tegen hen zeiden: ‘Jullie krijgen wat jullie verdienen.’”

Dubbele aanval

De redactie kookt zelf ook weleens over. Vorige maand zag verslaggever Anna Mjasnykova een Russische raket inslaan toen ze op een avond van de redactie naar huis liep. Ze belde meteen een collega, maar tijdens het gesprek sloeg er een tweede raket in – een dubbele aanval is een veelgebruikte tactiek van Rusland die veel slachtoffers maakt onder toegesnelde hulpverleners. Een stuk metaal vloog in Mjasnykova’s rechterscheenbeen. Ze is geopereerd en moet revalideren voor ze weer aan het werk kan.

Ochtenddansjes doen ook de kinderen in de ondergrondse scholen niet vergeten wat er boven de grond gebeurt. Na luchtaanvallen zitten ze gespannen achter hun tafels en duurt het uren voordat ze ontspannen, vertellen psychologen die in elke klas aanwezig zijn.

Psycholoog Natalia Kyselova laat op haar telefoon een tekening zien van een 8-jarige jongen, gemaakt na een zware nachtelijke luchtaanval eind december. Te zien is hoe een poppetje gebukt op de grond staat tussen zwarte en rode krassen en krullen uit de lucht. ‘Daarna heeft hij de tekening verscheurd’, zegt Kyselova.

De schooldag in de tunnel komt ten einde met een zoemer. Ljoedmila Petrivna, de grootmoeder van de 6-jarige Violetta, wacht tussen de ouders bij de metrotrappen op haar kleindochter. Zoals elke schooldag is ze een beetje gespannen om Violetta weer mee te nemen naar de stad boven de grond. Maar ze houdt de moed erin door te hopen op steun uit het buitenland en haar vertrouwen in het eigen leger, zegt ze. ‘We vertellen onszelf graag dat onze stad niet bezet kan worden.’

Vanuit de schoolbus haasten kinderen zich de trappen van het metrostation af, waar ze veilig zijn voor Russische raketten en drones.

Een leerkracht begeleidt kinderen naar het toilet en leerlingen dollen met de juf in hun ondergrondse school, die ooit de kale hal van een metrostation was.

Medewerkers van Radio Nakypilo proberen de inwoners van Charkiv – en elkaar – overeind te houden, te midden van het Russische oorlogsgeweld.

OVER DE MAKERS

Tom Vennink schrijft voor *de Volkskrant* over Rusland, Oekraïne, Belarus, de Kaukasus en Centraal-Azië. Hij reist geregeld naar het oorlogsgebied in Oekraïne. Eerder was hij correspondent in Moskou.

Daniel Rosenthal werkt sinds 2003 als fotograaf voor de Volkskrant. Hij is gespecialiseerd in reportage- en documentairefotografie waarbij hij zich richt op de mens. Sinds het uitbreken van de oorlog in Oekraïne reist hij geregeld naar het oorlogsgebied.